

*Ханик-Посполітак Роксолана Юрїївна,
к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри галузевих
правових наук НАУКМА*

ЕЛЕКТРОННЕ ПРАВОСУДДЯ: СУЧАСНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Одним з основоположних прав людини є право на судовий захист. Це право закріплено у Конституції України та Цивільному процесуальному кодексі України. Реалізація цього права забезпечується через низку інститутів цивільного процесу. З розвитком новітніх комп'ютерних технологій ці інституції набувають нових характеристик, а тому потребують детального наукового вивчення. Крім того, наявність на розгляді Верховної Ради України проєктів нових редакцій усіх процесуальних кодексів України, в тому числі цивільного процесуального, в яких прямо закріплено елементи «електронного правосуддя», викликає потребу в особливому дослідженні функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Варто вказати, що питанням електронного правосуддя в Україні приділяли увагу наступні вчені-правники: О.В. Бринцев, М.В. Бондаренко, І.О. Ізарова, А.Ю. Каламайко, В.В. Комаров, Н.В. Кушакова-Костицька, Н.Ю. Сакара та інші.

Основні результати дослідження. Електронне правосуддя не є чимось абсолютно новим для українського цивільного судочинства на даний час. Першим кроком щодо запровадження електронного правосуддя можна назвати включення у ЦПК України ст. 197 про фіксування цивільного процесу технічними засобами. [1] Далі у 2012 році розвиток електронного правосуддя продовжився через закріплення відповідної норми (ст. 158-1 ЦПК України) про участь учасників процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Серед останніх новел електронного правосуддя важливим є реалізація пілотного проєкту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу. [2]

На відміну від України електронне правосуддя в Європі є достатньо поширеним та широко застосовуваним, оскільки це сприяє реалізації прин-

ципу доступності правосуддя через спрощення роботи усіх суб'єктів цивільного судочинства, пришвидшення строків розгляду спору та усунення транскордонних бар'єрів в межах держав-членів при здійсненні судочинства. Основні стандарти щодо електронного правосуддя в Європі передбачені у наступних документах: Рекомендаціях (95) 11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно відбору, оброблення, подання та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах; Рекомендаціях (2001) 3 Комітету міністрів ради Європи державам-членам щодо надання судових та інших юридичних послуг громадянам з використанням новітніх технологій; Рекомендаціях (2003) 15 Комітету міністрів ради Європи державам-членам про архівування електронних документів у правовій сфері та інші. [3]

В рамках ЄС уже декілька років поспіль функціонує портал E-Justice. На даний час в ЄС відбувається реалізація Плану дій щодо електронного правосуддя. [4] Тут варто одразу вказати, що в Україні також прийнята Концепція електронного суду України, в якій розглядаються питання шляхів побудови, удосконалення та перспектив універсальних форматів взаємодії систем документообігу та діловодства. [5]

Запровадження усіх існуючих на даний час у світовій практиці елементів електронного правосуддя в Україні може сприяти «модернізації» цивільного процесу та покращення судочинства, зокрема в питаннях контролю сторін за розглядом справи, підвищення якості судових рішень, економії судових витрат. Деякі вчені вважають запровадження електронного правосуддя інструментом вирішення багатьох проблем цивільного процесу. Проте ми не можемо погодитися з думкою Н.І. Логіною та О.В. Бринцева, що «повномасштабна реалізація проекту, що отримав назву «Електронний суд», допоможе вирішити існуючі проблеми в системі судочинства» [6] Практика показує, що в процесі здійснення судочинства будуть виникати все нові і нові проблеми, оскільки суспільні відносини є динамічними.

Проект змін до Цивільного процесуального кодексу України (надалі – Проект), [7] пропонуються наступні елементи електронного правосуддя: подання позовної заяви, заяви, інших документів до суду в електронній формі; сплата судового збору; визначення судді або колеги суддів, які будуть розглядати справу; обмін документами між судами, судом та учасниками процесу; надсилання повісток, повідомлень, рішень; розгляд справи в електронній формі; проведення відеоконференції; автоматизований арешт коштів; електронні докази тощо. Забезпечення електронного судочинства

буде здійснюватися через Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему (надалі – Єдина судова система). Загальні положення про цю систему містяться в ЦПК України, а усі деталі будуть прописані у Положенні про цю систему (ст. 14 Проектів).

У зв'язку з створенням Єдиної судової системи важливим є питання - Хто буде адміністратором цієї системи? Чітко відповіді на це запитання в проекті немає. І це зрозуміло, оскільки це не сфера даного нормативно-правового акту. З певних норм можна зробити припущення, що її держателем буде Державна судова адміністрація України. В даному випадку таке рішення буде логічним, оскільки згідно ст. 151 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Державна судова адміністрація України є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом.

Інший варіант, який можна припустити, що управителем Єдиної судової системи може бути Міністерство юстиції України, яке на даний час є адміністратором усіх діючих реєстрів в Україні через створене державне підприємство. Але Міністерство юстиції України відноситься до виконавчої гілки влади. І тоді можна буде говорити про загрозу втручання з боку виконавчої влади у судову систему.

Вважаємо, що має бути обраний саме перший варіант.

Висновки. Закріплення у проектах ЦПК України нових елементів електронного правосуддя стане, по-перше, ще одним кроком наближення до європейських стандартів цивільного судочинства, по-друге, виконанням низки зобов'язань, взятих Україною на себе Угодою про асоціацію в частині співпраці у галузі юстиції (ст.14 розділ III) та, по-третє, сприятиме подальшій реалізації принципу доступності правосуддя.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.04.2004 р. із змінами та доповненнями - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> - Назва з екрану
2. Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затверджений наказом Державної судової адміністрації України від 07.09.2012р. № 105 (Втратив чинність у зв'язку з прийняттям Тимчасового регламенту надсилання судом електронних документів учасникам судового процесу, кримінального провадження)

- ня/ Наказ Державної судової адміністрації України від 07.11.2016 р. № 227) - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ki.court.gov.ua/tu11/87/72/> – Назва з екрану.
3. Сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vkksu.gov.ua/en/international-cooperation/list-of-documents-of-the-council-of-europe-in-the-judicial-sphere/>
 4. Multiannual European E-Justice Action Plan 2014-2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cehj.eu/wp-content/uploads/e-Justice-action-plan-2014-2018.pdf> - Назва з екрану
 5. Концепція електронного суду України/ Державне підприємство «Інформаційні судові системи». [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.kbs.org.ua/files/koncept_d.pdf - Назва з екрану
 6. Логінова Н. І . Упровадження електронного правосуддя в систему судочинства [Електронний ресурс] /Н.І. Логінова. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v72/61.pdf>. – Назва з екрану; «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи: монографія /О.В. Бринцев. – Х.: Право, 2016. – 72 с.
 7. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Проект Закону від 23.03.2017 р. № 6232 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415- Назва з екрану
 8. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Проект Закону від 10.04.2017 р. № 6232-1 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61569 - Назва з екрану
 9. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> - Назва з екрану